

Bojan Cvelfar

ZAPUŠČINA VOJESLAVA MOLETA V ARHIVU REPUBLIKE SLOVENIJE

Izjemno bogata življenjska pot Vojeslava Moleta je za sabo pustila tudi dragoceno arhivsko gradivo, ki ga je Arhiv Republike Slovenije prevzel in med svoje fonde in zbirke uvrstil 11. januarja 2017. Gradivo sta po Moletovi smrti hranila njegova hči Jadwiga Molè Bajer in njen mož Andrew S. Bajer. Po nagovarjanju Gašperja Cerkovnika s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani sta se gradivo odločila predati Arhivu Republike Slovenije z darilno pogodbo. Ob tem sta že junija 2016 sama organizirala in financirala prevoz štirih večjih škatel arhivskega gradiva iz Eugena v zvezni državi Oregon na slovensko veleposlaništvo v Washington. Za transport iz ZDA v Slovenijo je poskrbelo veleposlaništvo v Washingtonu – svetovalka Nuška Zakrajšek in veleposlanik Božo Cerar.

Dragoceno gradivo je bilo v arhivu strokovno obdelano – urejeno in popisano – poleti 2019 ter je tako postalo dostopno javnosti v arhivski čitalnici na Zvezdarski ulici. Popis gradiva je dostopen prek spletne povezave arhiva – Virtualne arhivske čitalnice (VAČ).

Ker gre za izjemno zanimivo in dragoceno gradivo, seveda zasluži tudi kratko predstavitev.

Moletov poljski potni list
(SI AS 2161/1/1/7)

Urejeno je po osnovnih strokovnih principih urejanja osebnih fondov. Tako je razvrščeno v devet serij.

Prva serija obsega *osebne dokumente in predmete* iz obdobja med letoma 1906 in 1963. Gre za npr. Moletovo maturitetno spričevalo, domovnico, univerzitetno diplomo, imenovanje za rednega profesorja na katedri za bizantologijo Univerze v Ljubljani, dekret o imenovanju za umetnostnozgodovinskega asistenta centralne komisije za ohranjanje spomenikov, poljski potni list, potrdilo o podelitvi medalje, dovoljenje za vstop v Združene države Amerike pa vse do osmrtnice. V tem sklopu hranimo tudi nekatere njegove osebne predmete, kot so pisala in odlikovanja. Serijo nadaljujejo osebni dokumenti njegove soproge Ele Molè (potni list, izkaznica Narodne milice, dovoljenje za vstop v Združene države Amerike ...), hčere Jadwige Molè (krstni list, razne izkaznice in spričevala) in sina Marijana Moleta (spričevala, izkaznice, osmrtnica).¹

V drugi seriji so razvrščeni številni *osebni adresarji in posetnice* bolj ali manj znanih oseb, s katerimi se je Vojeslav Molè srečeval ali bil z njimi kakorkoli v stiku.²

1 SI AS 2161/1, Osebni dokumenti in predmeti.

2 SI AS 2161/2, Osebni adresarji in posetnice.

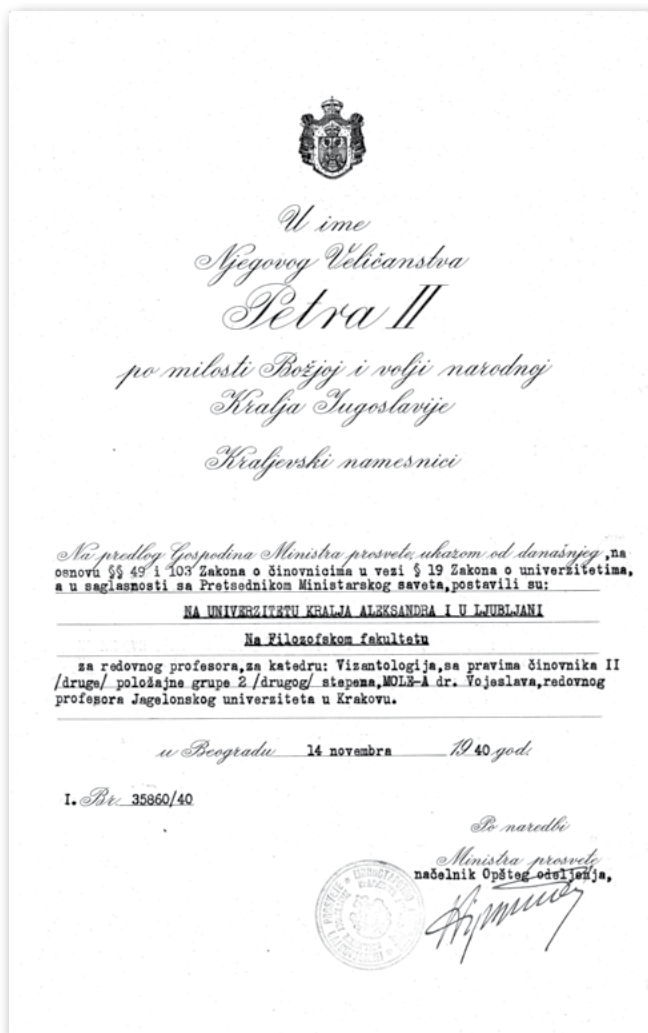
Poljsko odlikovanje komandorski kríž
(SI AS 2161/1/1/18)

Tretjo serijo tvorijo *dnevniki* – namreč Vojeslav Molè je začel pisati dnevnik že 18. novembra 1903 –, prvi zvezek sega do 17. februarja 1904 in obsega tudi nekaj njegovih pesmi. Iz tega njegovega mladostniškega obdobja sta ohranjena še dva zvezka, in sicer za obdobji med 22. januarjem in 25. novembrom 1908 ter 20. junijem in 13. julijem 1910. Nato sledi daljši premor, naslednji zvezek se prične šele s 14. aprilom 1933. Z redkimi premori sledita zvezka, ki obsegata zapise do 31. avgusta 1936. Potem pa se dnevniški zapisi nadaljujejo z 18. februarjem 1942 in z redkimi prekinitvami sledijo vse do 26. junija 1973.³

Zanimivo je, da je dnevnik pisal z izjemno drobno pisavo, tako da je brez povečevalnega stekla skorajda ni mogoče prebrati. Sicer pa je Vojeslav Molè opis svoje življenjske poti pri Slovenski matici leta 1970 izdal tudi v knjižni obliki pod naslovom *Iz knjige spominov*.⁴ Kot je že v prispevku v reviji *Arhivi*

3 SI AS 2161/3, Dnevniki.

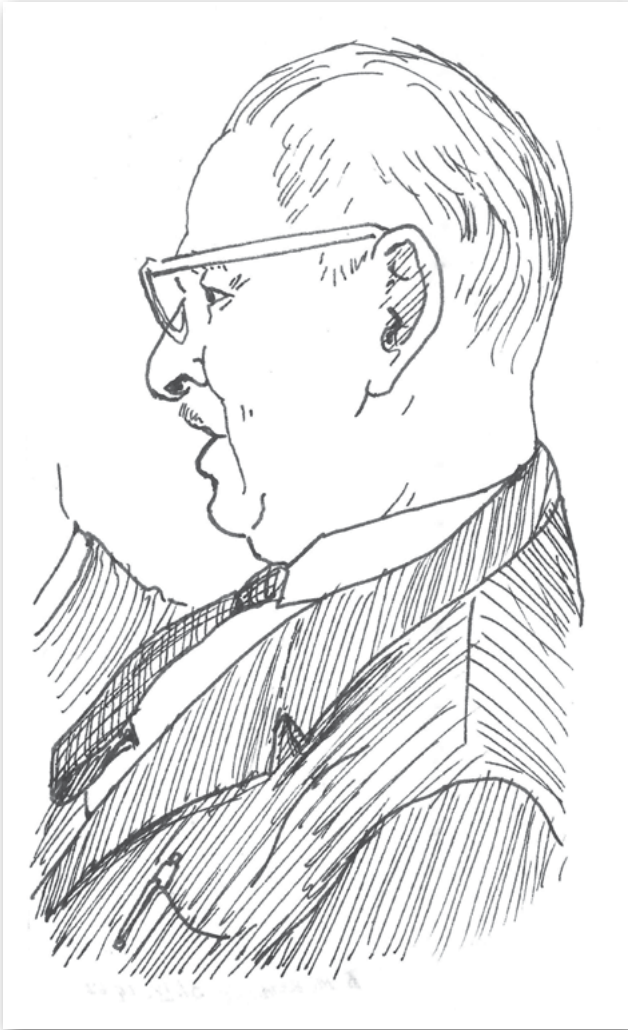
4 Molè, *Iz knjige spominov*.

Imenovanje za rednega profesorja na katedri za bizantinologijo Univerze v Ljubljani
(SI AS 2161/1/1/6)

ugotovil Gašper Cerkovnik, ko je izdajo primerjal s tipkopisom, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica, je knjižna oblika precej okrnjena.⁵ Zato so za detajlno preučevanje Moletovega udejstvovanja še toliko bolj pomembni njegovi natančni dnevniški zapisi, prav tako pa tudi tipkopis za knjižno izdajo, ki je v zapuščini ohranjen v naslednji seriji.

⁵ Cerkovnik, Neznana Knjiga spominov.

Vojeslav Mole v upodobitvi Deana Mc Kenzieja, aprila 1967
(SI AS 2161 /9)

Četrta serija ima naslov *Rokopisi in tipkopisi strokovnih in znanstvenih člankov ter spominov*. Tipkopis spominov je pod naslovom *Knjiga spominov* uvrščen kronološko v sedem arhivskih enot: prvi del, drugi del (vojna in Sibirija), tretji in četrti del (med obema vojnama), peti in šesti del (od 1939) in sedmi del (Eugene). V tej seriji se nahajajo še rokopisi in tipkopisi njegovih naslednjih znanstvenih in strokovnih prispevkov ter literarnega ustvarjanja: *Bizanc*, *Pot na zapad*, *Moja pot k likovni umetnosti in njeni zgodovini*, *Zgodovina umetnosti v jugoslovanskih deželah*, *Freske v cerkvi sv. Sofije na Ohridu kot bizantinski*

humanistični spomenik 11. stoletja, Poročilo o knjigi Duška Kečkemeta o Ivanu Meštroviću, Novi stari vek, Ikone, Bizanc, njegova umetnost in njeno okolje, Slikarstvo, Skulptura, Mozaiki in ikone, Arhitektura, Andrej Rubljev, Pipa tobaka, Ivan Cankar, Pesmi (V spomin Hermanu), Bizantinska umetnost, Podlage in vprašanja, Zgodovina umetnosti kot zgodovina humanizma – izbrani problemi.⁶

Naslednjo, peto serijo sestavljajo *separati njegovih strokovnih člankov in prispevkov*. V slovenskem jeziku so to Dragotinu Ketteju, Pesem, Les šumi (objava v *Omladini*), Solnce in ciprese, Umetnost in narava, V Švici (Julij Slowacki), Ela, Krakovsko gledišče (objava v *Ljubljanskem zvonu*, 1909–1910), Iz globin (ocena dela *Zgodovina slikarstva* avtorja Richarda Mutherja, 1910) in Rimska razmišljanja (1959). Največ jih je v poljskem jeziku: Zgodovina umetnosti kot zgodovina humanizma, Študije o umetnosti prvega tisočletja n. š., Velika umetnost majhnih mojstrov (1949), K problematiki slovanoznanstva v zgodovini umetnosti (1949), Wavel in Dalmacija (1954), Predstavitev estetike v najzgodnejšem srednjem veku (1961) in Dve pismi z juga (1961). Po ena pa v nemškem (Položaj Dalmacije v umetnostni zgodovini srednjega veka in renesanse, 1938) in francoskem jeziku (Dva problema v relacijah med Francijo in jugovzhodno Evropo v predromanski umetnosti).⁷

Najobsežnejši del arhivskega fonda predstavlja šesta serija *Korespondenca*. Ohranjenih je sorazmerno veliko pisem, urejena so po korespondentih, ki jih je kar 108 – od državnih organov, založb, univerz, akademij in drugih javnih ustanov, sorodnikov, prijateljev in znancev. Med njimi velja izpostaviti slovenske umetnostne zgodovinarje Franceta Steleta, Marijana Zadnikarja in Emilijana Cevca, poljska umetnostna zgodovinarja Klementyno Żurowsko in Władysława Tatarkiewicza, slovenskega literarnega zgodovinarja Antona Slodnjaka, poljskega literarnega zgodovinarja Tadeusza Grabowskega, ukrajinskega literarnega zgodovinarja Mikołaja Siwickega, italijanskega orientalista Gianroberta Scario, srbskega arheologa in zgodovinarja Svetozarja Radojčića, hrvaškega akademskega kiparja Vanjo Radauša, slovensko jezikoslovko Bredo Pogorelec, jugoslovskega zgodovinarja in bizantologa ruskega rodu Georgija Ostrogorskega, francoskega teologa Jeana de Menasca, slovenske slikarje Miho Maleša, Božidarja Jakca in Gojmirja Antona Kosa, poljskega filologa Wiktorja Jakubowskega, francoskega arheologa ukrajinskega rodu Andréja Grabarja, slovenskega slavista in pesnika Tineta Debeljaka ...⁸

6 SI AS 2161/4, Rokopisi in tipkopisi strokovnih in znanstvenih člankov ter spominov.

7 SI AS 2161/5, Separati strokovnih člankov in prispevkov.

8 SI AS 2161/6, Korespondenca.

Sedmo serijo sestavljajo *razni zapiski in izpiski* Vojeslava Moleta, izrezki iz časopisov, razni računi, letalske vozovnice, vstopnice, njegove skice, predavanja na univerzi Oregon ter itinerar potovanja profesorja Deana McKenzieja v Evropo.⁹

V osmi seriji se nahajajo *fotografije in razglednice*. V prvi podseriji osebne fotografije družine Molè, nato neodposlane in odposlane razglednice raznih krajev ter razglednice in fotografije z upodobitvami umetnin.¹⁰

V zadnjo, deveto serijo so uvrščene *knjige*, ki jih arhivisti le izjemoma uvrščamo v arhivske fonde. Vendar ker gre za izjemno pomembno osebnost in za njegova avtorska dela, je ta izjema seveda upravičena. Serija tako zajema naslednje Moletove izdaje: v slovenskem jeziku zbirko pesmi *Tristia ex Siberia* (1920) in *Umetnost* (1941), v poljskem in slovenskem jeziku *Ruska umetnost do leta 1914* (1955/1957), *Umetnost južnih Slovanov* (1962/1965) ter v poljskem jeziku *Zgodovina starokrščanske in zgodnje bizantinske umetnosti* (1931), *Ivan Meštrovic* (1936), *Ruska ikona* (1956) in *Tizian* (1958).¹¹

Celotna zapuščina sicer obsega le 12 arhivskih škatel, a gre za izjemno dragoceno gradivo, ki je s prizadevanjem že v začetku prispevka omenjenih deležnikov svoj dom dobilo na mestu, kjer se za takšno osebnost spodobi – v slovenskem nacionalnem arhivu.

Viri in literatura

Arhivski viri

SI – Arhiv Republike Slovenije
AS 2161 – Molè Vojeslav

Literatura

Cerkovnik, Gašper. Neznana Knjiga spominov Vojeslava Moleta: izpadli deli iz tipkopisa za Moletovo avtobiografijo *Iz knjige spominov* v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. *Arhivi*, 38, 2015, št. 2, str. 401–412.

Molè, Vojeslav. *Iz knjige spominov*, Ljubljana: Slovenska matica, 1970.

9 SI AS 2161/7, Razni zapiski, izpiski, dopisi in izrezki.

10 SI AS 2161/8, Fotografije in razglednice.

11 SI AS 2161/9, Knjige.